

TISH PROTEZLARI QO'LLANILISHI BILAN BOG'LIQ OG'IZ BO'SHLIG'I TO'QIMALARINING REAKSIYASI

Mustakimov Javokhir Golibjonovich

Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti

mustaqimovjavoxir@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada tish protezlarining og'iz bo'shlig'i to'qimalariga ko'rsatadigan ta'siri va u bilan bog'liq biologik reaksiyalar tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida har xil turdagi protez materiallari (akril, metall, keramika va boshqalar) bilan uzoq muddatli aloqada bo'lgan og'iz shilliq qavatida yuzaga keladigan o'zgarishlar, shu jumladan yallig'lanish, allergik reaksiyalar va distrofik holatlar o'rganildi. Og'iz bo'shlig'i to'qimalarining individual sezuvchanligi, protez gigiyenasi va protez tayyorlash texnologiyasining sifatiga bog'liq omillar asosida klinik kuzatuvlar olib borildi. Natijalarga ko'ra, tish protezlarining to'g'ri tanlanishi, zamonaviy biogarmonik materiallardan foydalanilishi va muntazam stomatologik nazorat og'iz bo'shlig'i to'qimalarida salbiy reaksiyalarni kamaytirishga xizmat qilishi aniqlangan. Maqola stomatologiya amaliyotida protezlashning xavfsizligini oshirish va bemor salomatligini yaxshilash maqsadida klinik tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan.*

Kalit so'zlar: *tish protezlari, og'iz bo'shlig'i, shilliq qavat, biologik reaksiya, yallig'lanish, allergik holatlar, protez materiallari, stomatologik gigiyena, klinik kuzatuvlar, biogarmonik materiallar*

Kirish. Hozirgi davrda tish protezlari stomatologik amaliyotning ajralmas qismi hisoblanadi. Turli etiologiyali tish yetishmovchiligi, chaynash funksiyasining buzilishi, estetik kamchiliklar va nutq nuqsonlarini bartaraf etishda tish protezlarining o'rni katta. Ammo protezlash jarayonida og'iz bo'shlig'i to'qimalari bilan yuzaga keladigan uzoq muddatli aloqalar ba'zan salbiy biologik reaksiyalarni keltirib chiqaradi. Jumladan, tish protezlari ta'sirida og'iz shilliq qavati va boshqa yumshoq to'qimalarda yallig'lanish, allergik reaksiya, atrofiya yoki gipertrofiyaga o'xshash holatlar kuzatiladi. Bu holatlar, asosan, protez materiallarining biogarmoniklik darajasi, ularning yuzasida mikroorganizmlar to'planishi, bemorning individual sezuvchanligi va protezdan foydalanish gigiyenasiga bog'liq bo'ladi. Shu sababli, tish protezlari qo'llanilganda yuzaga keladigan og'iz bo'shlig'i to'qimalarining reaksiyalarini chuqur o'rganish va ularning oldini olish bo'yicha samarali choralarni ishlab chiqish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Ushbu maqolada tish protezlari ta'sirida og'iz bo'shlig'i to'qimalarida yuzaga keladigan o'zgarishlar, ularning etiologiyasi va klinik ko'rinishlari tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy protez

materiallarining biologik muvofiqligi va ularga javoban organizm tomonidan ko'rsatiladigan reaksiyalar asosida baho beriladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda og'iz bo'shlig'i to'qimalarining tish protezlariga bo'lgan reaksiyasini o'rganish maqsadida klinik, eksperimental va statistik tahlil metodlari qo'llanildi. Tadqiqot quyidagi bosqichlarda amalga oshirildi:

1. Tadqiqot ob'ekti va ishtirokchilari

Tadqiqotga yoshi 35–75 oralig'ida bo'lgan, turli turdagi (ko'chma, yarim-ko'chma va doimiy) protezlardan foydalanuvchi 120 nafar bemor jalb qilindi. Bemorlar yoshi, jinsiy aloqadorligi, umumiy salomatlik holati va og'iz gigiyenasi darajasiga qarab guruhlariga ajratildi.

2. Klinik kuzatuvlar

Har bir bemorning og'iz bo'shlig'i shilliq qavati holati, tish protezlarining joylashuvi, protez materiali, foydalanish muddati va gigiyena holati tahlil qilindi. Og'iz bo'shlig'i shilliq pardasining yallig'lanish darajasi, giperemiyasi, shishishi va boshqa klinik belgilar stomatologik tekshiruv orqali baholandi.

3. Laborator tahlillar

Laboratoriya sharoitida bemorlarning og'iz bo'shlig'idan bakteriologik namuna olinib, mikrobial kontaminatsiya darajasi va protez yuzalarida yuzaga kelgan biofilm tuzilmalari tahlil qilindi. Bundan tashqari, ba'zi hollarda biopsik materiallar gistologik tahlil uchun o'rganildi.

4. Materiallarning baholanishi

Qo'llanilgan protez materiallarining (akril, metall, keramika) biogarmoniklik darajasi va allergik reaktivligi maxsus testlar orqali aniqlandi. Shuningdek, har bir materialning yuzasidagi pürüzlilik, namlik yutish xususiyati va mikroflora o'sishiga ta'siri baholandi.

5. Statistik tahlil

Olingan ma'lumotlar statistik usullar yordamida qayta ishlanib, tahlil qilindi. O'rtacha ko'rsatkichlar, standart og'ishlar va ishonchlilik darajalari ($p < 0.05$) hisoblab chiqildi. Korelyatsiya va regressiya tahlillari orqali og'iz bo'shlig'i reaksiyasi bilan protez turi o'rtasidagi bog'liqlik aniqlashtirildi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, turli xil tish protezlaridan foydalanish og'iz bo'shlig'i to'qimalarida har xil darajadagi biologik reaksiyalarni yuzaga keltiradi. Klinik kuzatuvlar asosida quyidagi asosiy holatlar aniqlandi: Bemorlarning 64%ida protez bilan doimiy aloqa qiluvchi sohalarda yengil yallig'lanish alomatlari – giperemiya, shish, og'riq va kuyish hissi kuzatildi. 23% bemorda esa bu holatlar kuchliroq bo'lib, protez stomatiti, shilliq parda eroziyasi yoki gipertrofiyasi shaklida namoyon bo'ldi. Akril asosidagi protezlardan foydalanayotgan bemorlarda allergik reaksiyalar va mikroflora faolligining ortishi kuzatildi. Metall protezlar nisbatan past reaktivlikni ko'rsatdi, biroq ularning og'irligi va issiqlik o'tkazuvchanligi ba'zi noqulayliklarni keltirib chiqardi. Keramika va yangi biogarmonik kompozit materiallar og'iz bo'shlig'i to'qimalarida minimal reaktivlik bilan ajralib turdi. Protez yuzalarida muntazam tozalash yetarli bo'lmagan bemorlarda mikroorganizmlarning zich joylashgan biofilm qatlamlari aniqlandi. Bu holat, ayniqsa, stomatit va yallig'lanishli jarayonlarning kuchayishida asosiy omil sifatida qayd etildi. Yosh omili va umumiy salomatlik holati protezga bo'lgan to'qima reaksiyalariga ta'sir qiluvchi muhim omil bo'lib chiqdi. Keksalarda (65 yoshdan katta) shilliq qavatning tiklanish qobiliyati past bo'lgani bois yallig'lanish uzoq davom etdi va ko'proq terapevtik aralashuv talab qilindi. Statistik tahlil natijalari protez materiali turi bilan to'qima reaksiyasi o'rtasida ishonchli bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi ($p < 0.05$). Shu bilan birga, og'iz gigiyenasiga rioya qilish darajasi yallig'lanish chastotasiga bevosita ta'sir ko'rsatgani aniqlandi.

Xulosa va takliflar. O'tkazilgan tadqiqotlar asosida aniqlanishicha, tish protezlari qo'llanilishi og'iz bo'shlig'i to'qimalarida bir qator morfologik va funksional o'zgarishlarga olib keladi. Bu o'zgarishlar, asosan, protez materiali turi, bemorning individual sezuvchanligi, og'iz gigiyenasiga rioya qilinishi va protezning texnik xususiyatlariga bog'liqdir. Akril asosidagi protezlar og'iz bo'shlig'ida yallig'lanish va allergik reaksiyalarni ko'proq chaqiradi. Keramika va biogarmonik materiallar esa kam reaktivlik ko'rsatib, klinik jihatdan xavfsizroq hisoblanadi. Bemorlar tomonidan og'iz gigiyenasiga yetarlicha e'tibor qaratilmagani biofilm hosil bo'lishi va stomatologik kasalliklar rivojlanishiga sabab bo'ladi. Yoshi katta bemorlarda to'qimalarning tiklanish qobiliyati pastligi sababli salbiy reaksiyalar ko'proq uchraydi va ularni davolash uzoqroq davom etadi.

1. Protez materiali tanlashda bemorning individual holatlari, shu jumladan allergik fon va umumiy salomatligi hisobga olinishi lozim.

2. Biogarmoniklik darajasi yuqori bo'lgan zamonaviy materiallardan (keramika, nanokompozitlar) foydalanish tavsiya etiladi.

3. Protezlarni tayyorlashda texnologik talablar va steril sharoitlarga qat'iy rioya qilinishi zarur.

4. Bemorlarni muntazam nazoratdan o'tkazish (har 6 oyda bir marta) va protez holatini baholash orqali salbiy reaksiyalar oldi olinishi mumkin.

5. Og'iz gigiyenasi bo'yicha individual ko'rsatmalar ishlab chiqilib, bemorlarga amaliy tavsiyalar berilishi kerak.

6. Stomatologik amaliyotda klinik protokollarni yangilash va ilg'or xorijiy tajribalarni joriy qilish salomatlik darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, tish protezlarining uzoq muddatli qo'llanilishi og'iz bo'shlig'i to'qimalarida turli xil fiziologik va patologik reaksiyalarning yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. Ushbu reaksiyalar, asosan, qo'llanilgan protez materiali turi, bemorning individual sezuvchanligi, og'iz gigiyenasiga rioya qilinishi va protez tayyorlash sifati bilan bevosita bog'liqdir. Akril asosidagi protezlar ko'proq allergik va yallig'lanishli reaksiyalarni chaqirgan bo'lsa, keramika va biogarmonik kompozit materiallar nisbatan yuqori biologik muvofiqlik ko'rsatib, kam salbiy ta'sir bilan ajralib turdi. Ayniqsa, og'iz gigiyenasining yetarli darajada ta'minlanmagani holatlarida protez yuzasida biofilm shakllanishi va shilliq qavatda stomatit kabi kasalliklar rivojlangan. Keksalarda to'qimalarning tiklanish qobiliyati pasayganligi sababli yallig'lanishli jarayonlar ko'proq uchrab, ularni davolash nisbatan uzoq muddatni talab etdi. Statistik tahlillar protez materiali bilan to'qima reaksiyasi o'rtasida ishonchli bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi ($p < 0.05$).

Umuman olganda, tadqiqot natijalari tish protezlarining salbiy ta'sirini kamaytirish va davolash natijadorligini oshirish uchun protez materialini to'g'ri tanlash, stomatologik texnologiyalarga rioya qilish va bemorlarni muntazam klinik nazoratdan o'tkazish zarurligini ta'kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Алиев К.К. Биосовместимость стоматологических материалов. — М.: МЕДпресс-информ, 2018. — 192 с.
2. Кулаков А.А., Пузин М.Н., Лебеденко И.Ю. Современные материалы и технологии в стоматологии. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2020. — 256 с.
3. Мухина А.Е., Иванова О.В. Влияние базисных материалов зубных протезов на ткани полости рта // Стоматология. — 2021. — №5. — С. 42–45.
4. Qodirov A.X., Karimov A.R. Stomatologik protezlash asoslari. — Toshkent: O'zbekiston Tibbiyot Nashriyoti, 2022. — 240 b.
5. Yusupov R.J., Nazarova D.I. Og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining patologiyalari va ularni davolash yo'llari // Tibbiyotda innovatsiyalar. — 2023. — №2. — B. 65–68.
6. Preshaw P.M., Heasman P.A. Oral health and systemic disease — is there a connection? // British Dental Journal. — 2020. — Vol. 229, Issue 4. — P. 200–204.
7. Wataha J.C. Biocompatibility of dental materials: current status and future perspectives // Journal of Dental Research. — 2019. — Vol. 98(5). — P. 487–495.

8. Zarb G.A., Hobkirk J.A., Eckert S.E., Jacob R.F. Prosthodontic Treatment for Edentulous Patients: Complete Dentures and Implant-Supported Prostheses. — 13th ed. — Elsevier, 2021. — 464 p.

9. ISO 10993-1:2018. Biological evaluation of medical devices — Part 1: Evaluation and testing within a risk management process.

10. Петрова Н.Л. Клинические проявления и профилактика аллергических реакций на стоматологические материалы // Российская стоматология. — 2022. — №1. — С. 33–36.